

Cabríní de Barra
Comhlucht Forbartha na nDéise

Co Phort Láirge

An mbaineann an freagra seo le tuairim phearsanta an fhreagróra nó an bhfuil sé déanta thar ceann na heagraíochta thuasluaite?

Thar ceann na heagraíochta thuasluaite

An bhfuil tú toilteanach go bhfoilseofar an freagra seo ar shuíomh gréasáin na Roinne www.ahg.gov.ie?

Tá

Cumarsáid faoi alt 9 den Acht (Litreacha, ríomhphoist & cora poist)

Dualgais reatha faoin Acht:

- Cumarsáid a fhreagairt sa teanga ina bhfuarthas í;
- Faisnéis i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach a eisiúint i nGaeilge nó go dátheangach.

1. I do thuairimse, an leor na dualgais seo, an bhfuil siad iomarcach nó an dteastaíonn leasú orthu?

Tá sé riachtanach go mbeadh dualgais reachtúil curtha ar chomhlachtaí poiblí a gcuid seirbhísí a sholáthar trí mheán na Gaeilge sa Ghaeltacht ar chomhchaighdeán leis na seirbhísí a chuirtear ar fáil trí Bhéarla in áiteanna eile. San áit is go mbíonn na Seirbhísí Stáit/comhluchtaí poiblí lonaithe taobh amuigh den Ghaeltacht ach iad ag freastal ar pobal Ghaeltachta, i.e ar fáil i nDún Garbhán do phobal Ghaeltacht na nDéise, ba chóir go mbeadh na dualgais céanna orthu is a bheadh ar sheirbhísí atá sa Ghaeltacht féin. Tá tábhacht ag baint le hearcaíocht i gcomhlachtaí poiblí, sé sin go mbeidh daoine fostaithe a mbeidh sé ar a gcumas acu cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal trí mhéan na Gaeilge go héifeachtach. Moltar go leasófar an reachtaíocht sa chaoi is go mbeidh oibleagáid ar chomhlachtaí poiblí daoine a fhostú a bheidh in ann cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal trí Ghaeilge i scríbhinn nó le post leictreonach. Tá tábhacht faoi leith ag baint le oifigí ar an líne chun tosaigh go mbíonn teangmháil rialta acu leis an bpobal, Fáilteoirí, Oifigí Cánach, Gardaí, Banaltraí Poiblí, Oifigí Pleanála, srl, srl. Ba chóir go mbeadh an téacs i nGaeilge in aon scríbhinn nó post leictreonach chomh feiceálach agus chomh inléite céanna leis an téacs i mBéarla nuair atá siad curtha ar fáil go dátheangach, agus go mbeadh an téacs curthe i nGaeilge ar dtús. Má tá litir seolta chuig comhlacht stáit i nGaeilge amháin, ba chóir go mbeadh an freagra go hiomlán trí Ghaeilge, seachas dátheangach. Ba chóir go mbeadh leasú ar an Acht chun cinntiú go mbíonn sé de dhualgais ar eagrais/comhluchtaí ar nós an National Roads Authority agus eile mar iad a thiteann taobh amuigh den Acht faoi láthair, cluí le

rialacha an Acht. Má tá comhluchtaí curtha ar bun ag an Rialtas agus/nó i mbun cúramaí poiblí ar son an rialtas, agus/nó ag braith ar airgead stáit chun dul i mbun oibre, ba chóir go mbeadh siad clúdaithe faoin Acht.

Foilseacháin faoi alt 10 den Acht

Dualgais reatha faoin Acht:

- Doiciméid áirithe a fhoilsiú go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla (m.sh. tuarascálacha bliantúla, cuntais iniúchta, tograí beartais phoiblí, ráitis straitéise srl.

2. I do thuairimse, an leor na dualgais seo, an bhfuil siad iomarcach nó an dteastaíonn leasú orthu?

Tá roinnt cáipéisí níos tábhachtaí ná a chéile, ach is cóir go mbeadh leagann Gaeilge/dátheanach ar fáil go leictreonach i gcónaí. Má tá ganntanas airgead i gceist, tá sé níos tábhachtaí go mbeadh aon cóipeanna crua de cháipéisí go mbíonn éileamh mór orthu ón bpobal go ginearálta, ar fáil i nGaeilge nó dátheangach chomh maith, seachas na cáipéisí nach mbíonn an pobal ginearálta ag baint mórán úsáid astu do gnáth. Tá sé níos tábhachtaí go mbeadh cóip crua de bileogaí eolais, foirmeacha, srl ar fáil i nGaeilge nó dátheangach ná atá sé Tuairisc Bliantiúl, Cúntais Iniúchadh, srl, nach mbeadh an éileamh céanna orthu ón bpobal go ginearálta de gnáth. Dá mbeadh gach foirm, leabhrán, cáipéis, srl dátheanach ón tús, agus é a bheith ar fáil go héasca ar líne, ní bheadh costas mór i gceist. Ba chóir go mbeadh níos mó bileoga eolais, srl i nGaeilge nó dátheangach foilsithe go lárnach, seachas gach comhairle contae, srl a bheith ag déanamh a leagann éagsúil féin. Tacódh sé seo le costas agus le cinntiú go bhfuil ard caighdeán Gaeilge in úsáid ins na bileoga. Ba cóir go mbeadh gach bille rialtais, páipéar Glas, srl déanta i nGaeilge agus i mBéarla ón tús seachas iad a aistriú tar éis dóibh a bheith ceadaithe.

Comharthaí, stáiseanóireacht & fógairtí taifeadta béil faoi na Rialacháin faoin Acht (I.R. Uimh. 391 de 2008)

Dualgais reatha faoin Acht:

- Cloí leis na Rialacháin maidir le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla ar chomharthaí, ar stáiseanóireacht agus i bhfógairtí taifeadta béil.

3. I do thuairimse, an leor na dualgais seo, an bhfuil siad iomarcach nó an dteastaíonn leasú orthu?

Cuireann comharthaí tráchtá féiniómhá tíre in iúl agus bíonn tionchar acu ar dhearcadh an phobail i leith thábhacht na teanga. Níor chóir go mbeadh eisceacht déanta dóibh in Acht na dTeangacha Oifigiúla. Ní moladh é seo le gach comhartha tráchtá a athrú thar oíche ach ba chóir go mbeadh soláthar déanta san Acht go mbeidh sé riachtanach aon chomhartha nua sa todhchaí atá le crochadh faoi na rialacháin chéanna is a bhaineann le comharthaí i gcomhlachtaí poiblí, i.e. go mbeidh an téacs i nGaeilge ann ar dtús, agus go mbeidh an téacs i nGaeilge chomh sofheicthe agus ar an cinneál agus méad céanna leis an téacs i mBéarla. Tá lógó comhlachta lárnach d'íomhá an chomhlachta sin. Ba cheart deireadh a chur le heisceacht a dhéanamh de lógónna comhlachtaí poiblí ar chomharthaí agus stáiseanóireacht ach féachaint chuige go mbeidh an Ghaeilge

chomh feiceálach ar gach lógó nua comhlachta poiblí as seo amach. Ba chóir go mbeadh ainm gach comhlachtaí poiblí nua atá le teacht ar an bhfód as Gaeilge agus úsáidte go poiblí as Gaeilge. Chuirfeadh seo go mór le stádas na Gaeilge gan aon chostas sa bhreis, mar shampla an teideal “Uisce Éireann” a úsáid seachas “Irish Water”.

Scéimeanna Teanga faoin Acht

Is iad na scéimeanna teanga croílár an Achta Teanga. Leagtar amach sna scéimeanna teanga an córas trína bhforbraíonn comhlachtaí poiblí a gcuid seirbhísí trí Ghaeilge thar thréimhse ama. Is trí na scéimeanna teanga a dhéileáiltear le húsáid na Gaeilge ar shuíomhanna gréasáin, ar bhileoga, ar bhróisiúir, ar fhoirmeacha, trí sheirbhísí teileafóin, trí sheirbhísí idirphearsanta eile, trí sheirbhísí ar líne srl.

4. (a) I do thuairimse, an bhfuil córas na scéimeanna teanga sásúil, an bhfuil sé iomarcach nó an dteastaíonn leasú air?

Is gá go mbeadh leasú déantar go géar ar chóras na scéimeanna teanga. Faoi láthair tá siad trom ar riarachán agus gan a bheith éifeachtach. Ba chóir go mbeadh comóntacht idir na seirbhísí éagsúla a bheidh curtha ar fáil trí na scéimeanna chomh fada is atá sé praiticiúil. Dar ndóigh, beidh comhlachtaí stáit áirithe le sainchúraimí faoi leith a bheidh ag cur sainseirbhísí ar fáil don phobal. Ba chóir go mbeadh sé riachtanach d’aon scéim go mbeidh ar an gcomhlacht poiblí a bheith gníomhach ag cur in iúl don phobal na seirbhísí as Gaeilge atá ar fáil uathu. Bí praiticiúil. Ba chóir gach rud i scéimeanna ranna éagsúla a chur le chéile nuair a chomhnasctar na ranna sin tar éis toghchán ginearálta nó eile, in ionad scéim iomlán nua a chur le chéile. Ba chóir dualgas a chur ar na comhlachtaí poiblíocht éifeachtach a dhéanamh ar na seirbhísí Gaeilge agus maidir leis na hOifigí gur féidir gnó a dhéanamh leo trí Ghaeilge. Go praiticiúil, ba chóir go mbeadh dualgais ar oifigí ar an líne chun tosaigh, i.e. Fáilteoirí, oifigí poiblí ar nós an oifig cánach, srl lipéidí á chaitheamh chun an pobal a chur ar an eolas go héasca maidir leis na hoifigí atá sásta agus ábalta gnó a dhéanamh go cumasach trí Ghaeilge nó go bhfuil “An Cúpla Focal” acu. Tá an cumarsáid a tharlaíonn ar an dtalamh i seirbhísí níos tábhachaí na cáipéisí móra a fhoilsiú. Is fearr a bheith ábalta bun-seirbhís a fháil go héasca trí Ghaeilge, seachas na comhlachtaí poiblí a bheith ag caint agus ag scríobh faoi pleananna nach dtagann chun feabhas riamh.

4. (b) An bhfuil malairt córais a mholfá a bheadh níos éifeachtaí agus níos éifeachtúla?

Féach thuas.

Seirbhísí ó chomhlachtaí poiblí sa Ghaeltacht

Sa chaoi is gur féidir leis an Stát tacú le stádas agus le húsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht, tá sé an-tábhachtach go mbeidh pobal na Gaeltachta ábalta a ngnóthaí oifigiúla a dhéanamh leis an Stát trí Ghaeilge.

5. (a) An bhfuil tú sásta leis na seirbhísí atá á soláthar trí Ghaeilge ag comhlachtaí poiblí sa Ghaeltacht?

I nGaeltacht na nDéise níl aon chinnteacht ó thaobh seirbhíse a bheith ar fáil trí Ghaeilge ón Stát nó ar an gcaighdeán Gaeilge a bheidh ar fáil má tá seirbhís Ghaeilge ar fáil. Níl ach Staisiún na Garda páirtaimesireach ann agus suas go dtí le déanaí, ní raibh aon seirbhís i nGaeilge ar fáil ann. Bhí seirbhís ar fáil thart ar 1 uair a' chloig gach seachtain ó Meán Fómhair go Samhain, ach ní fios an bhfuil sé fós ar fáil de bharr nach bhfuil an tSeirbhís fograithe go poiblí ag na Gardaí. Is Gaeilge líofa a bhí ag an mbeirt a thosaigh an seirbhís trí Ghaeilge i Mí Meán Fómhair agus bhíomar thar a bheith buíoch as an tseirbhís gur chuir siad ar fáil. Tá Gaeilge líofa ag an dochtúir agus beagán Gaeilge ag an Banaltra Poiblí atá fostaithe ag an FSS, agus a mbeirt acu sásta pé Gaeilge atá acu a úsáid. Ach ní hé de bharr polasaithe nó cleachtas an FSS gur tharla sé sin, ach de bharr deá mhéan an beirt acu go pearsanta. Dá bhrí san níl aon cinnteacht ann go mbeidh seirbhís trí Ghaeilge ar fáil ón FSS i Gaeltacht na nDéise amach anseo. Ba chóir go mbeadh sé mar chuid de rialacháin nua san Acht go mbeidh, taobh istigh de 5 bliana, gach seirbhís (bíodh siad lonaithe taobh istigh nó taobh amuigh den Ghaeltacht) ar fáil do phobal na Gaeltachta trí Ghaeilge agus na seirbhísí sin a bheith ar chomhchaighdeán leis na seirbhísí a chuirtear ar fáil trí Bhéarla in áiteanna eile. Ba chóir go mbeadh an Ghaeilge mar theanga oibre ag gach comhlacht poiblí sa Ghaeltacht.

5. (b) An bhfuil leasuithe a mholfá a chuirfeadh le héifeachtacht agus le héifeachtúlacht na gcomhlachtaí poiblí sa réimse seo?

Feach thuas

Forálacha eile faoin Acht

Tá forálacha eile san Acht a dhaingníonn cearta maidir le húsáid na Gaeilge san Oireachtas, sna cúirteanna agus i gcóras logainmneacha an Stáit.

6. I do thuairimse, an leor na forálacha seo, an bhfuil siad iomarcach nó an dteastaíonn leasú orthu?

Ní leor na forálacha seo. San Oireachtas: Ba chóir go mbeidh foráil ann ag leagan dualgais ar an Rialtas billí a fhoilsiú go dátheangach. Ba chóir atheagar a chur ar na rannóga aistriúcháin chun an bhforáil seo a fheidhmiú. Ó tharla go bhfuil formhór na reachtaíochta ar fáil sna rialacháin a dhéantar de bhun Achtanna, ba chóir an reachtaíocht tánaisteach a fhoilsiú go dátheangach feasta. Sna Cúirteanna: Seastar leis na forálacha atá anois ann; Ba chóir cúisí a ionchúiseamh sa teanga oifigiúil a roghnaíonn sé/sí, faoi mar a tharlaíonn i gCeanada. Shábhálfadh sé seo costais ateangaireachta. Ba chóir go mbeadh breitheamh i gcás a réachtáiltear as Gaeilge nó go dátheangach (Gaeilge/Béarla) in ann Gaeilge a thuiscint agus an cas a éisteacht inti gan chabhair ó ateangaire. Shábhálfadh sé seo costais ateangaireachta agus chinnteodh sé triail chothrom. Ba chóir do bhreitheamh plé le páirtithe i gcúis sa teanga oifigiúil a roghnaíonn siad faoi seach. Ba chóir breithiúnas a thabhairt sa teanga oifigiúil nó sna teangacha oifigiúla a réachtálann na páirtithe a dtaobh sin den chás trí na meáin. I gcás ina mbeidh Gaeilge in úsáid ag páirtí nó ag finné, ba chóir an breitheamh agus an giúiré (más ann) a bheith in ann Gaeilge a thuiscint agus an cas a éisteacht inti

gan chabhair ó ateangaire. Shábhálfadh sé seo costais ateangaireachta agus chinnteodh sé triail chothrom. Ba chóir an Ghaeilge a bheith mar theanga oibre ag gach cúirt sa Ghaeltacht ach cead ag baill den phobal láithriú iontu as Béarla más mian leo nó, mura bhfuil Gaeilge ná Béarla acu, i dteanga eile trí ateangaire. Ní hé ról na gcúirteanna an Ghaeltacht a Bhéarlú. Tá dualgas mar seo i bhfeidhm cheana le halt 135(8)(b) den Acht Pleanála 2000 mar a leanas maidir le héisteacht poiblí ó bhéal de chuid an Bhord Pleanála: - “(b) I gcás ina mbaineann éisteacht ó bhéal le forbairt laistigh den Ghaeltacht, seolfar an éisteacht trí mheán na Gaeilge, mura gcomhaontóidh na páirtithe san achomharc nó sa tarchur lena mbaineann an éisteacht gur cóir an éisteacht a sheoladh i mBéarla.” I gcás dúiche nó cuaird a bhfuil limistéar Gaeltachta ann, reáchtálar suí amháin den Chúirt Dúiche agus suí amháin den Chúirt Chuarda sa limistéar sin ar a laghad in aghaidh na bliana.

Comhlachtaí poiblí faoin Acht

Cuireann an tAcht dualgas ar chomhlachtaí poiblí, atá liostaithe faoin Acht, seirbhísí a sholáthar trí Ghaeilge. Tá liosta iomlán na gcomhlachtaí poiblí faoin Acht ar fáil ag www.ahg.gov.ie.

Tá na comhlachtaí poiblí seo a leanas liostaithe faoin Acht – Ranna agus oifigí Rialtais, údaráis áitiúla, ollscoileanna, institiúidí tríú leibhéal eile, coistí gairmoideachais, an Garda Síochána, an tSeirbhís Chúirteanna, na Coimisinéirí Ioncaim, Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, gníomhaireachtaí, boird & cuideachtaí Stáit eile.

7. I do thuairimse, an bhfuil liosta na gcomhlachtaí poiblí faoin Acht cuí nó an dteastaíonn leasú sa réimse seo?

Ba chóir go gcuirfear aon chomhlacht poiblí nua a bhunófar amach anseo ar liosta na gcomhlachtaí poiblí a thagann faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus nach mbeadh gá fanacht ar mholadh ón Aire. Sa chás go gceapann nó go n-údaraíonn comhlacht poiblí cuideachta phríobháideach nó gníomhaireacht de chineál ar bith eile le feidhmiú thar a cheann agus é ag déileáil leis an bpobal ba chóir go mbeadh na dualgais cheanna acu is atá ag an gcomhlacht poiblí le seirbhís a chur ar fáil trí Ghaeilge don fheidhm a cheapfar iad a chur i gcrích ar son an chomhlachta phoiblí. Ba chóir go dtiocfadh aon chomhlacht gur leis an stát é (bainc, comhlachtaí leath-stáit, srl. san áireamh) faoin Acht nó aon chomhlacht a fhaigheann ceadúnas ón stát gníomhú sa tír (ní chosnóidh seo airgead ar an Stát agus bheadh go leor leor seirbhísí breise curtha ar fáil dá bharr). Ba chóir go gcuirfí tiontú Gaeilge ar theidil agus faisnéis na gcomhlachtaí agus na mbord éagsúla a luaithe agus is féidir, a bhfuil sé i gceist ag an Rialtas cur ar an bhfód de bhun fhorálacha an Bhoird Snip Nua agus plean athchóirithe don earnáil poiblí.

Oifig an Choimisinéara Teanga

Is faoin Acht a bunaíodh Oifig an Choimisinéara Teanga. Is é príomhról na hOifige ná monatóireacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm an Achta.

8. I do thuairimse, an bhfuil cumhachtaí agus feidhmeanna na hOifige sin dóthanach nó iomarcach agus an dteastaíonn leasuithe orthu?

Ba chóir go mbeadh oifig an Choimisinéara Teanga coinnithe mar oifig neamhspleách agus gan é a nasca le oifig an Ombudsman. Ba chóir ról monatóireachta a thabhairt d'Oifig an Choimisinéara Teanga ar chur i bhfeidhm an Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030. Ba chóir go mbeadh cumhacht ag an Coimisinéar Teanga comhairle a chur ar an Rialtas maidir le cúrsaí teanga. Ba chóir go mbeadh tacaíocht iomlán tugtha don gCoimisinéar dá ról agus dualgais i leith feasacht a ardú maidir le cearta teanga.

Go ginearálta

9. An bhfuil leasuithe eile a mholfá ar an Acht le cinntiú gur reachtaíocht í atá oiriúnach agus cuí dá feidhm?

Ba chóir go mbeadh rialacháin ann go mbeidh líon áirithe daoine i ngach comhlacht poiblí in ann seirbhís a chur ar fáil trí Ghaeilge. Ní gá go mbeadh Gaeilge ag gach fostaí nua, ach ba chóir go mbeadh céatadán den fhoireann le Gaeilge ann, go háirithe iad siúd a chuireann seirbhís ar fáil go pearsanta don bpobal. Ní leor "an cúpla focal", ach a bheith ábalta do ghnó iomlán a dhéanamh gan fhadhb trí Ghaeilge. Is gá go mbeadh córas oiliúna agus traenála ceart a bheith ar fáil chun forbairt a dhéanamh ar chumas teanga na foirne i gcomhlachtaí poiblí an Stáit. Ba cheart go mbeadh teastais aitheanta ar fáil a léireodh cumas na mball foirne seirbhísí a sholáthar trí Ghaeilge (nó i mBéarla). Ba cheart go mbeadh dualgas ar na hoifigí a fhreastlaíonn ar an dtraenáil sin seirbhís i nGaeilge a chur ar fáil don phobal. Ba chóir go mbeadh sé de dhualgas reachtúil ag bancanna agus comhlachtaí poiblí móra eile seirbhís Ghaeilge a chur ar fáil atá chomh feiceálach céanna leis an tseirbhís a cuirtear ar fáil i mBéarla. Ba chóir go mbeadh rialacháin ann maidir le fógraíocht sna meáin. Ba chóir go mbeadh sé de dhualgais ar chomhlachtaí poiblí thart ar 20% nó 30% den bhfógraíocht sna meáin a dhéanamh sna meáin Ghaeilge trí Ghaeilge. Ba chóir lipéadú earraí díolta in Éirinn a bheith i mBéarla agus i nGaeilge, ar nós na foláirimh sláinte ar phacáistí tobac. Ní chosnódh seo airgead ar an stát.

10. Céard iad na seirbhísí trí Ghaeilge a bhfuil éileamh agat féin orthu ó chomhlachtaí poiblí nó an gceapann tú gur cheart tosaíocht a thabhairt dóibh?

Lorgaím seirbhís trí Ghaeilge ó gach comhlacht poiblí a bhím ag plé leo. Ní minic go mbíonn sé ar fáil. Ba cheart go mbeidh na suíomhanna gréasáin ag comhlachtaí poiblí ar fáil trí Ghaeilge. Éilím an leagan Gaeilge de Bileoga Eolais, Foirmeacha, íochaíochtaí ar líne, suirbhéanna, srl i gcónaí.

11. Céard iad na constaicí nó na deacrachtaí a fheictear duit a bhaineann le seirbhísí ar chomhchaighdeán a sholáthar i nGaeilge ag comhlachtaí poiblí?

Níl go leor Gaeilge ag daoine atá fostaithe ag comhlachtaí poiblí. Is gá daoine le Gaeilge a fhostú agus oiliúint a chur ar daoine sa chóras cheana féin. Tá gá le cúrsaí feasachta teanga a chur ar fáil do dhaoine ins na comhlachtaí poiblí de bharr an easpa

eolais (nó suim) ag formhór acu maidir leis an tábhacht a bhaineann le seirbhísí a chur ar fáil trí Ghaeilge do phobal na Gaeilge agus Gaeltachta.

12. Céard iad na leasuithe a mholfaí ar an Acht le forbairt a dhéanamh ar sheirbhísí Stáit trí Ghaeilge ar bhonn éifeachtach agus éifeachtúil ó thaobh costais de?

Ba chóir Oifig an Choimisinéara Teanga a fhágáil mar oifig neamhspleách le hairgead a shábháil ar an Rialtas agus chun cearta teangan a chinntiú. Ba chóir go mbeadh ról lárnach ag oifig an Coimisinéara maidir le comhairle a chur ar an rialtas i leith aon leasaithe atá le bheith déanta ar an Acht agus an dul chun cinn atá ag teastáil ó thaobh forbairt teangan de, amach anseo. Ba chóir go mbeadh gach cáipéis chorparáideach curtha ar fáil go leictreonach amháin agus d'fhéadfadh na comhlachtaí poiblí nó na leabharlanna cóipeanna aonaracha de na cáipéisí a chur i gcló ar ghnáthinneall fótachóipeála d'aon duine gan teacht ar ríomhaire. Shábhálfadh a leithead de mholadh na milliúin euro ar an Stát gach bliain mar gheall nach mbeadh orthu na mílte cáipéis chorparáideach a chur i gcló.